

BÚHÁTTASAGA 20. ALDAR I

*NOKKRAR HEYSKAPARMYNDIR ÚR SAFNI
VERKFÆRANEFNDAR RÍKISINS Á HVANNEYRI*

Bjarni Guðmundsson tók saman
Janúar 2015

Inngangur

- Úr starfi Verkfæranefndar ríkisins á Hvanneyri, síðar nútæknideildar Rala, er til mikið safn ljósmynda er sýna dæmi um búhætti á síðari helmingi um og eftir miðja 20. öld.
- Enn hefur ekki gefist tími til þess að vinna úr þessum myndum eða búa um þær nema að mjög litlu leyti.
- Myndirnar tók Ólafur Guðmundsson frkvstj. Verkfæranefndar, þær eru nú í vörslu Landbúnaðarsafns Íslands á Hvanneyri
- Hér verða dregin fram nokkrar myndir frá árunum 1954-55, en fyrst stuttur ágripstexti:

Árabilið 1950-1960

- Á þessu árabili rak hver nýjungin aðra á sviði heyskapar og hirðingartækni.
- Dráttarvélar opnuðu áður óþekkta möguleika til aflvæðingar verkanna.
- Vinnuaflsskortur og framleiðslukrafa rak vélvæðinguna áfram. Framleiðni vinnuafls til sveita óx að stórum mun.
- Það komu heyhleðsluvélar, hey(vél)kvíslar, heygreipar, heyblásarar, saxblásarar að ógleymdum hjólmúgavélum og súgpurrrkun, er er breiddist hratt út, svo dæmi séu nefnd...

Undir lok fimmta áratugs síðustu aldar tóku heyhleðsluvélar að berast til Íslands, líklega flestar frá IHC. Fyrst gerðar fyrir hesta-afl en þær er hingað komu voru fyrir véla-afl. Hér er heyhleðsluvél hengd í heyvagn; líka mátti hengja hana við vörubíl. Það var afl frá burðarhjólum vélarinnar sem knúði færigafflana er ýttu heyinu upp skábrettið.

Heimasmíðaðir heyvagnar urðu alsiða – hins sérstaka gerð, ætluð dráttarvélum. “Hásingin” gjarnan fengin undan aflóga vörubíl. Myndin muna vera frá árinu 1955, líklega tekin í Skeiðháholti (?). Hún sýnir unga menn tengja hlaðinn vagninn við Allis Chalmers dráttarvél. Vagninn vegur salt um burðaröxulinn, sennilega hefur hlassið verið dregið upp á vagninn ellegar því ýtt upp á hann. Sá háttur þótti mjög auka afköst og létta kaupamönnum vinnuna.

Einhverjum datt í hug að smíða heyvagn þannig að ýta mætti þurru heyinu upp á hlið hans, eins og hér má sjá. Veitið athygli hestinum með rakstrarvélina í bakgrunninum. Myndin er tekin í Árnessýslu, líklega sumarið 1955, ef til vill í Gljúfurárholti (?)

Og þarna hefur fyrirtæki (smiðjur KÁ grunar mig?) smíðað hliðarhleðslu heyvagn og sett hann á Landbúnaðarsýninguna, sennilega þá sem BsS1 hélt á Selfossi sumarið 1958, í tilefni 50 ára afmælis síns. Ekki hlaut þessi lausn mikla útbreiðslu því önnur verkfæri reyndust hentugri. Vagninn er sýnilega vönduð og vel frá gengin smíði.

Hleðslan virðist ganga lipurlega. Ferguson TEA-20 búinn moksturstækjum og trúlega heimasníðaðri heyýtu úðar þurrheyinu upp á vagninn. Hleðslubrautinni, “sliskjunni”, var síðan lyft og myndaði hún þá hliðargrind vagnsins. . .

Að Þjótanda í Árnessýslu 13. sept. 1955 (?) er verið að koma moksturstæki með heykvísl fyrir á Hanomag X-d 278. Það er líklega maðurinn “að sunnan” sem krýpur undir tækin (hann er alla vega í blánkuskóm), sem á sér hafa mikla framlengingu, ná því gríðarhátt. Veitið athygli gerð heykvíslarinnar . . .

Já, hátt náðu tækin með framlengingunni, en galli þótti hve lítið komst í kvíslina. Reynt var að fullhlaða hana með höndum til þess að auka afköstin. Myndin er tekin á Þjótanda 13.9 1955, skv. mælingaskýrslu Verkfæranefndar... Hér var nýr tími hvað hirðingarhætti þurrheys að ganga í garð. Heyvagninn heimasmiðaður.

Enn erum við á Þjótanda og mokað er með Hanomag, Willys-jeppinn X 294 er fyrir heimasmiðuðum vagninum. Mokað er úr heygarði/múga og virðist kvíslin ná upp drjúgu hlassi. Gerðar voru vinnumælingar við hirðinguna. Veitið athygli dulunni undir jeppanum, líklega var með henni verið að hlífa hjöruliðum undir honum við heyi. . .

Árin 1953-1955 voru mikil byltingarár í hirðingu þurrheys. Frá Kverneland var að koma heykvísl (Silo-svans), sem átti eftir að koma á nærfellt hvern bæ á Íslandi. Kverneland átti eftir að breyta baki kvíslarinnar – þarna virðast hafa verið fjalir í því en síðar komu málmrimlar. Tindarnir eru komnir 12 og hafa fengið hinn einkennandi lensulaga odd.

Búið er að húkka Kvernlands-kvísl á Horndraulic-moksturstæki á Fordson Major og nú skortir ekki aflið til þess að svipta stórum heyfúlgum upp á jeppann. Gæti þetta hafa verið í Gljúfurárholti ? Við eigum eftir að kanna vinnumælinga-gögn Verkfæranefndar betur, hvar mælingarnar voru gerðar. Takið eftir litla hjólinu undir beisli vagnsins. Þessi hirðingaraðferð átti eftir að breiðast út um allar sveitir, verða alsiða um árabil . . .

Mælingar Verkfæranefndar

- Mikið var lagt upp úr vinnuhraða og afköstum
- Verkfæranefnd gerði því tímamælingar við mismundandi heyskaparhætti og á ýmsum bæjum.
- Vinnutíminn var síðan tengdur heymagni og reiknuð út afköst – með ýmsum hætti.
- Algeng vinnutímaeining á þessum árum var “karlmanns-mínúta” . . .
- Hér verður ekki rætt um hvað að baki einingunni lá, segja má að þetta hafi verið “venjuleg mínúta”

Nokkrar mælitölur Verkfæra- nefndar frá 1955-1956:

- Gerður var samanburður á ýmsum hirðingarháttum, þ.e. vinnutíma sem fór í það að hlaða einum hestburði (100 kg) þurrheys á vagn
- Annars vegar var mældur og reiknaður vinnutími manna (karlmanns-mínútur) og hins vegar vélavinnan, “traktor-mínútur”

Heyi hlaðið á vagn til heimaksturs - vinnutími

Hleðsluaðferð	Karlm. Mín.	Traktor mín.
Heykvísl: Fordson Major –dr.vél	4,3	2,1
Heykvísl: Hanomag-dráttarvél	7,6	6,1
Heyhleðsluvél: Vörubíll	3,3	1,1
Heyhleðsluvél: Vagn+dráttarvél	5,6	1,4
Handmokað á vagn	6,3	2,5

Að endingu

- Vinnutíminn réðist líka af aðstæðum á hverjum stað
- Heyhleðsluvélin flýtti hleðslu mjög en þétt á hæla henni kom heykvíslin og moksturstækið.